

ČÁST ČTVRTÁ

RELATIVNÍ MAJETKOVÁ PRÁVA

HLAVA II

ZÁVAZKY Z PRÁVNÍCH JEDNÁNÍ

Díl 6 Zájezd

Úvod do problematiky zájezdu

Právní úpravu zájezdu přinesla směrnice Rady 90/314/EHS ze dne 13. 6. 1990 o souborných službách pro cesty, pobyty a zájezdy, jež uložila členským státům, aby nejpozději do 31. 12. 1992 do svého práva transponovaly základní instituty ochrany spotřebitele – účastníka zájezdu. Směrnice 90/314/EHS byla založena na principu minimální metody harmonizace.

Český zákonodárce směrnicí 90/314/EHS transponoval zákonem č. 159/1999 Sb., o některých podmínkách podnikání a o výkonu některých činností v oblasti cestovního ruchu. V této souvislosti s účinností od 1. 10. 2000 transponoval do českého právního řádu cestovní smlouvu, která byla upravena v § 852a až 852k zák. č. 40/1964 Sb. S účinností od 1. 1. 2014 občanský zákoník zavedl do českého právního řádu smlouvu o zájezdu a cestovní smlouvu zrušil. Problematika zájezdu je od 1. 1. 2014 upravena v § 2521 až 2549 obč. zák.

Směrnice 90/314/EHS prošla revizí. S ohledem na dynamický vývoj cestovního ruchu, zejména na tendenci nakupovat zájezdy po internetu, byla přijata směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2015/2302 ze dne 25. 11. 2015 o souborných cestovních službách a spojených cestovních službách (dále jako „směrnice o cestovních službách“), která s účinností od 1. 7. 2018 zrušuje směrnici 90/314/EHS. Směrnice o cestovních službách zpřesňuje a modifikuje režim souborných služeb (zájezdu) a nově poskytuje určitý stupeň spotřebitelské ochrany i tzv. spojeným cestovním službám. Za účelem transpozice nové směrnice předložilo Ministerstvo pro místní rozvoj návrh novely mj. zákona č. 159/1999 Sb. a občanského zákoníku. Požadavek plné harmonizace nedává České republice možnost odchýlit se od ustanovení směrnice o cestovních službách. Transpoziční předpis byl vyhlášen 15. 6. 2018 ve Sbírce zákonů v části 56 pod číslem 111/2018 Sb. a je účinný od 1. 7. 2018.

Novela občanského zákoníku s účinností od 1. 7. 2018, v návaznosti na směrnici o cestovních službách, upravila náležitosti smlouvy o zájezdu, resp. potvrzení o zájezdu, odpovědnost pořadatele za nesprávné plnění povinností ze smlouvy, storno podmínky, pomoc v nouzi, podmínky odstoupení od smlouvy, výši náhrady škody atd. Změna zákona č. 159/1999 Sb. upravila v návaznosti na směrnici o cestovních službách předmluvní informační povinnosti, definice včetně vymezení pojmu spojených služeb cestovního ruchu, formy zajištění záruky pro případ úpadku cestovní kanceláře. Do zákona je rovněž vložena zcela nová část týkající se obsahu a výkonu činnosti garančního fondu cestovních kanceláří. Oba předpisy, občanský zákoník a zákon č. 159/1999 Sb., jsou provázané a bude potřeba je konzultovat současně.

I. Právní režimy služeb cestovního ruchu a jejich kombinací

Směrnice o cestovních službách vymezuje jednotlivé služby cestovního ruchu („cestovní služby“ terminologií směrnice o cestovních službách), tedy ubytování, přepravu osob, pronájem automobilů a tzv. jinou službu cestovního ruchu. V českém právu jsou služby cestovního ruchu definovány v § 1a zák. č. 159/1999 Sb. Tato směrnice upravuje i právní režim kombinací služeb cestovního ruchu (souborné a spojené cestovní služby). Právní ochrana vyplývající ze směrnice o cestovních službách se však nevztahuje na všechny kombinace služeb, ale pouze na ty, které splňují legální kritéria zájezdu, resp. spojených cestovních služeb. Jelikož právní status mnohých z těchto kombinací cestovních služeb byl pro spotřebitele nejasný, směrnice o cestovních službách výrazně zpřesnila, na které kombinace cestovních služeb se ochrana směrnice o cestovních službách vztahuje a na které nikoliv.

Rozlišujeme tři základní právní režimy služeb cestovního ruchu:

Zprv, prodej **jednotlivých služeb** cestovního ruchu (např. pouze dopravy, ubytování), bez jejich kombinace s jinou službou, není soubornou službou (zájezdem) ani spojenou cestovní službou, ale řídí se speciálními ustanoveními příslušného smluvního typu (ubytování apod.). Zadruhé, některé kombinace služeb cestovního ruchu budou spadat pod definici **souborných služeb** (v českém zákoně „zájezdu“). Jsou definovány zejména v § 1b zák. č. 159/1999 Sb. Na takové kombinace se bude vztahovat právní režim zájezdu, tj. úprava v § 2521 a násl. obč. zák. a v rovině veřejnoprávních povinností i příslušná ustanovení zákona č. 159/1999 Sb. Hlavním určujícím znakem souborné služby je to, že za řádné a úplné poskytnutí souborných služeb odpovídá jeden z obchodníků, a to pořadatel. Zatřetí, některé kombinace služeb budou spadat pod pojem **spojených cestovních služeb**, definovaných v § 1c zák. č. 159/1999 Sb. Tyto nejsou považovány za zájezd, nicméně jejich uživatelé požívají určitého stupně ochrany. Směrnice o cestovních službách konstatuje, že není namístě u nich uplatňovat veškeré povinnosti jako u souborných služeb, nicméně vztahují se na ně zejména některé veřejnoprávní povinnosti uvedené v zákoně č. 159/1999 Sb. (např. informační povinnosti vůči zákazníkovi). Například podle českého předpisu za řádné plnění spojených cestovních služeb odpovídají jednotliví poskytovatelé služeb, nikoliv cestovní kancelář, avšak vztahuje se na ně pojištění proti úpadku cestovní kanceláře.

Směrnice o cestovních službách požaduje, aby před zakoupením služeb obchodníci zákazníka informovali o právní formě nabízených služeb, tedy zda jde o zájezd, spojené cestovní služby, či nikoliv, dále o cestovním režimu a stupni ochrany. Informační povinnost se realizuje prostřednictvím předepsaných formulářů podle směrnice o cestovních službách.

II. Režim souborných cestovních služeb – zájezdu

Souborné služby (resp. zájezd) jsou podrobně rozebrány ve výkladu k § 2521.

Zájezd je právní kategorií *sui generis*, která byla vytvořena směrnicí 90/314/EHS. Směrnice o cestovních službách pracuje s termínem „souborné služby“ (angl. „package“, něm. „Pauschalreise“, fr. „voyage à forfait“ nebo jen „forfait“).

Smlouva o zájezdu je natolik specifická a komplexní, že ji nelze srovnávat s jiným smluvním typem, byť v některých bodech může být jednotlivým smluvním typům velice podobná. V českém právu je zájezd speciálním právním institutem, který byl vytvořen v souvislosti se zavedením pojmenované smlouvy o zájezdu (resp. původně cestovní smlouvy). Před zavedením cestovní smlouvy byl zájezd posuzován podle smlouvy o obstarání věci. Ve svém rozsudku (byť k cestovní smlouvě podle zák. č. 40/1964 Sb.) Nejvyšší soud k povaze závazku uvedl, že úprava smlouvy o zájezdu je specifická, komplexní a úplná, má speciální povahu

vůči obecným ustanovením občanského zákoníku o závazkových vztazích. Cestovní smlouva (stejně jako smlouva o prodeji zboží v obchodě) je současně spotřebitelskou smlouvou a vztahují se na ni proto ustanovení § 52 a násl. zák. č. 40/1964 Sb. (NS 33 Cdo 3661/2013). Po dlouhém judikatorním vývoji i francouzský soud konstatoval, že smlouva o zájezdu je smlouvou *sui generis*, která se řídí speciální právní úpravou, jež vychází ze zákoníku o cestovním ruchu (Civ. 1re, 15. 3. 2005: Bull. civ. I, č. 138, Gaz. Pal. 2-4. 4. 2006, s. 44).

Jde-li o volbu názvosloví „zájezd“, tak důvodová zpráva k občanskému zákoníku uvedla, že dosavadní označení smluvního typu podle zákona č. 40/1964 Sb. „cestovní smlouva“ bylo převzato z německého názvu „Reisevertrag“ a není zcela přiléhavé, protože plněním podle této smlouvy není cesta, nýbrž zájezd jako soubor služeb cestovního ruchu. Ani volba pojmu zájezd nebyla bez výhrad. Asociace cestovních kanceláří ČR uváděla, že značnou nevýhodou byl i fakt, že v češtině bylo použito slovo zájezd, které bylo dávno obecně vžito pro všechny jakkoliv organizované cesty, a proto běžný občan takto široce chápe slovo zájezd i poté, co zákon č. 159/1999 Sb. vstoupil v účinnost a zúžil význam tohoto pojmu na vymezené kombinace organizované podnikatelsky. Spotřebitel by si mohl myslet, že jeho kombinace služeb nazývaná zájezdem požívá ochrany zákona o zájezdu, aniž by tomu tak bylo, protože by prizmatem zákona nenaplňovala legální znaky zájezdu.

V dalším výkladu k jednotlivým ustanovením zákona se budeme podrobněji zabývat jen soubornými službami (zájezdem), nikoliv spojenými cestovními službami ani dalšími režimy. Nicméně považujeme za vhodné v úvodu spojené cestovní služby alespoň definovat.

Režim spojených cestovních služeb

Směrnice o cestovních službách zavádí vedle již zavedeného pojmu „souborné služby“ nový pojem „spojené cestovní služby“. Podle směrnice o cestovních službách i tyto kombinace zasluhují právní ochranu, ale nižší, než je tomu u souborných služeb.

U **spojených cestovních služeb** (angl. „linked travel arrangements“, něm. „verbundene Reiseleistungen“, fr. „prestations de voyage liées“) obchodníci přes internet nebo v obchodních prostorech cestujícímu pomáhají opatřit si cestovní služby, v důsledku čehož cestující uzavře smlouvy s různými poskytovateli cestovních služeb, a to i pomocí propojených rezervačních procesů, přičemž taková služba nevykazuje znaky souborných služeb a nebylo by namístě u ní uplatňovat veškeré povinnosti, které se na souborné služby vztahují (bod 9 preambule směrnice o cestovních službách).

Spojené cestovní služby jsou definovány v § 1c zák. č. 159/1999 Sb. Občanský zákoník spojené cestovní služby neupravuje ani s tímto termínem nepracuje. Spojenými cestovními službami **jsou** alespoň dva různé typy služeb cestovního ruchu zakoupené pro účely téže cesty nebo pobytu, které nejsou zájezdem a na jejichž poskytnutí jsou uzavřeny samostatné smlouvy s jednotlivými poskytovateli služeb cestovního ruchu, jestliže cestovní kancelář zákazníkovi (a) při jediné návštěvě či kontaktu se svým prodejním místem zprostředkuje samostatný výběr a samostatnou platbu každé jednotlivé služby cestovního ruchu, nebo (b) zprostředkuje cíleným způsobem pořízení alespoň jedné další služby cestovního ruchu od jiného poskytovatele služeb cestovního ruchu, a pokud je smlouva s tímto poskytovatelem uzavřena do 24 hodin po potvrzení rezervace první služby cestovního ruchu. Spojenými cestovními službami **není** služba cestovního ruchu uvedená v § 1a písm. a), b) nebo c) spojená s jednou nebo více službami cestovního ruchu uvedenými v § 1a písm. d), pokud služby podle § 1a písm. d) nepředstavují významnou část ceny dané kombinace služeb, nejsou inzerovány jako podstatná část ceny cesty nebo pobytu a ani jiným způsobem nepředstavují jejich podstatnou část. Významnou část ceny představuje služba nebo služby, jejichž cena tvoří alespoň 25 % ceny spojených cestovních služeb. Zákon č. 159/1999 Sb. definuje i veřejnoprávní

povinnosti cestovní kanceláře v souvislosti s poskytováním spojených cestovních služeb, např. informační povinnosti, v § 9c.

Hraniční případy a výjimky

Nesplní-li cestovní kancelář zprostředkovávající spojené cestovní služby informační povinnosti (informace o tom, že kombinace není zájezdem, resp. že se na ně vztahuje ochrana proti úpadku), platí pro jednotlivé služby cestovního ruchu, které jsou součástí spojených cestovních služeb, práva a povinnosti stanovené v § 2532 až 2544a pro zájezd.

Při určování toho, zda jde o souborné služby nebo spojené cestovní služby, by se měla posuzovat pouze kombinace různých typů cestovních služeb, např. ubytování, přepravy osob autobusem, vlakem, lodí či letadlem a pronájmu motorových vozidel nebo některých typů motocyklů. Ubytování za účelem bydlení, i při dlouhodobých jazykových kurzech, by se nemělo považovat za ubytování ve smyslu směrnice o cestovních službách. Finanční služby jako například cestovní pojištění by neměly být považovány za samostatné cestovní služby. Kromě toho by se za samostatné cestovní služby neměly považovat ty služby, které jsou z podstaty součástí jiné cestovní služby. Jde například o přepravu zavazadel poskytovanou jako součást přepravy osob, drobné dopravní služby, jako je přeprava při prohlídce s průvodcem nebo přeprava mezi hotelem a letištěm nebo železniční stanicí, strava, nápoje a úklid poskytované jako součást ubytování nebo přístup do místních zařízení určených pro hotelové hosty, jako je bazén, sauna, lázně nebo posilovna. Rovněž to znamená, že v případech, kdy je, na rozdíl od okružní plavby, poskytován nocleh jako součást přepravy cestujících po silnici, vlakem, lodí či letadlem, by se ubytování nemělo považovat za samostatnou cestovní službu, je-li hlavní složkou jednoznačně doprava (bod 17 preambule směrnice o cestovních službách). Současně by se měly spojené cestovní služby odlišovat od cestovních služeb, které si cestující rezervují nezávisle, mnohdy v různé době, byť pro účely stejné cesty či pobytu. Spojené cestovní služby on-line by se měly též odlišovat od propojených internetových stránek, jejichž účelem není uzavření smlouvy s cestujícím, a od odkazů, jimiž jsou cestující pouze obecně informováni o dalších cestovních službách, například když hotel nebo pořadatel akce na svých stránkách uvede seznam všech subjektů poskytujících přepravu do místa konání zcela bez souvislosti s jakoukoliv konkrétní rezervací nebo když se používají k umístění reklamy na internetové stránky „cookies“ nebo metadata (bod 12 preambule směrnice o cestovních službách).

III. Specifika služeb cestovního ruchu

Zájezd je složen z jednotlivých služeb cestovního ruchu (např. doprava, ubytování, stravování, kulturní program aj.), které organizátor zájezdu sestavuje do předpřipravených produktů – zájezdů. Zájezd je konglomerátem těchto služeb a jejich jednotlivých právních režimů. Zákazník při zájezdu buď využívá těchto služeb postupně (nejprve probíhá doprava na místo destinace, následně ubytování apod.), nebo současně (doprava a současně služby průvodce v autobuse, ubytování a stravování).

Charakteristickým rysem služeb cestovního ruchu je to, že jsou nehmotné a jsou poskytovány zpravidla na vzdáleném místě, v zahraničí, tedy daleko od bydliště zákazníků. Projeví-li se problémy po odjezdu na zahraniční zájezd, zákazník se ocitá v cizím prostředí, ve kterém se nemusí orientovat a hrozí, že pokud nebude zájezd dostatečně zajištěn, může se ocitnout v cizí zemi bez pomoci a bez prostředků na návrat domů (repatriaci). Zájezdy jsou sestavovány se značným časovým předstihem před dobou jejich poskytnutí. Do té doby se může vyskytnout mnoho událostí u cestovní kanceláře, případně z důvodů vyšší moci (např. přírodní katastrofy, politická situace aj.), které znemožní provést zájezd v původním rozsahu

a kvalitě. Organizování zájezdů vyžaduje sofistikovanou a složitou organizaci a přípravu, neboť kombinuje různorodé služby, které jsou poskytovány na různých místech a různými poskytovateli služeb. Se zvyšujícím se počtem poskytovatelů jednotlivých služeb i s ohledem na vysokou organizovanost zájezdů roste riziko, že některá z těchto služeb nebude řádně poskytnuta. Sestavování služeb do zájezdů provádějí organizátoři zájezdu (cestovní kanceláře). Ve většině případů organizátoři zájezdu neposkytují služby cestovního ruchu přímo, ale prostřednictvím subdodavatelů. Jde o různé poskytovatele služeb (dopravci, hoteliéři, provozovatelé stravovacích zařízení, průvodci, překladatelé apod.), které cestovní kancelář vyhledává a vstupuje s nimi do obchodněprávních vztahů. V jiných případech je naopak cestovní kancelář přímým poskytovatelem služeb (např. zajišťuje vlastní dopravu). Tyto komplikované právní vztahy mohou být pro zákazníka netransparentní. Zájezd je kombinací jednotlivých služeb, které se samy o sobě řídí různými právními režimy (např. ubytování, doprava, stravování). Zákazník si většinou kupuje celý zájezd, a nikoliv jednotlivé služby. Nemusí být vždy jasné, v jakém právním postavení se zákazník nachází a jaká má práva. Zákazník vynakládá na zakoupení zájezdu značné finanční prostředky. Výše ceny je ovlivněna zejména vzdáleností místa zájezdu (destinací) a kvalitou zajišťovaných služeb. Zákazníkovi hrozí, že o tyto finanční prostředky přijde v případě, že se zájezd neuskuteční, nebo se cestovní kancelář dostane do úpadku. Není-li cestovní kancelář pojištěna proti úpadku, hrozí riziko, že zákazník po zahájení zájezdu bude muset vynaložit další prostředky na repatriaci. Klienti však nesvěřují cestovním kancelářím jen své finanční prostředky v podobě ceny zájezdu, o které mohou přijít, pokud je zájezd vadný. Svěřují jim i svůj cestovní majetek, a zejména svou bezpečnost, zdraví a život. Z hlediska časového je potřeba si uvědomit, že směrnice o cestovních službách upravuje ochranu zákazníka **před** odjezdem na zájezd (informační povinnosti, smlouvy, možnosti její změny nebo ukončení před odjezdem na zájezd, postoupení smlouvy) a **po** odjezdu na zájezd, tj. následky porušení smluvních a zákonných povinností vyplývajících ze zájezdu, náhradu škody, zvláštní povinnosti pořadatele zájezdu pro případ podstatného porušení smlouvy, tj. zajištění návratu spotřebitele domů, povinnost pomoci v nouzi, ochrana proti platební neschopnosti cestovní kanceláře apod.

IV. Spotřebitelský aspekt směrnice o cestovních službách

Směrnice o cestovních službách je primárně **spotřebitelskou směrnicí**, je součástí spotřebitelského *acquis*. Podle obecného chápání spotřebitele v právu EU převládá názor, že spotřebitelem je výlučně osoba fyzická (zejména ve smyslu směrnice 93/13/ES; C-541/99 a C-542/99 *Cape and Idealservice MN RE*). Členské státy definují spotřebitele odlišně, některé považují za spotřebitele výlučně fyzickou osobu (např. Polsko), jiné připouštějí, aby spotřebitelem byla osoba právnická, a jiné právní řády umožňují, aby jako spotřebitel vystupoval podnikatel, který činí výjimečné právní jednání (Francie, Lucembursko, Litva, Velká Británie) (Hulmák a kol., 2014, s. 938).

Ačkoliv většina cestujících, kteří si pořizují souborné služby nebo spojené cestovní služby, jsou spotřebitelé ve smyslu unijního práva na ochranu spotřebitele, stejnou ochranu směrnice o cestovních službách poskytuje i zástupcům malých podniků nebo profesionálům, kteří si rezervují své služební cesty stejnými rezervačními prostředky jako běžní spotřebitelé. Aby nedocházelo k záměně s definicí výrazu „spotřebitel“ ve smyslu jiných unijních předpisů, používá směrnice o cestovních službách termín „cestující“.

Na rozdíl od ostatních spotřebitelských směrnic, které v zásadě definují spotřebitele jako fyzickou osobu – nepodnikatele, se směrnice o cestovních službách liší vymezením spotřebitele. Směrnice o cestovních službách obsahuje zcela specifickou definici spotřebitele,

kteřá se odklání od zvyklostí ostatních spotřebitelských směrnic. Směrnice o cestovních službách umožňuje, aby spotřebitelem byla osoba jak fyzická, tak právnická, včetně osoby, kteřá tak činí v rámci podnikatelské činnosti. K podobnému závěru došly německé soudy, které se zabývaly otázkou, zda může být spotřebitelem ve smyslu směrnice o cestovních službách rovněž právnická osoba – podnikatel. Soud dospěl k názoru, že takový postup je možný. Společnost, kteřá svým zákazníkům v rámci reklamní akce poskytla zájezd na fotbalové utkání mezi Německem a USA, byla chápána jako spotřebitel ve smyslu směrnice 90/314/EHS v závazkovém vztahu s cestovní kanceláří poskytující tuto službu (Hulmák a kol., 2014, s. 938).

Smlouva o zájezdu nebyla systematicky zařazena do zvláštního dílu občanského zákoníku (část čtvrtá díl 4) o závazcích ze smluv uzavíraných se spotřebitelem (§ 1810 a násl. obč. zák.), ale mezi ostatní smluvní typy, které nejsou vyhrazeny výlučně vztahu mezi podnikatelem a spotřebitelem. Smlouva o zájezdu může být stejně uzavřena mezi dvěma podnikateli, nebo mezi podnikatelem a státem nebo samosprávným celkem.

V rámci systematiky závazkového práva a ochrany spotřebitele platí zásada, že spotřebitelská smlouva není smlouvou typovou, ale je jí jakákoliv smlouva, jejímiž stranami jsou spotřebitel a podnikatel, tj. může jí být i smlouva kupní, smlouva o dílo nebo smlouva o zájezdu. Ustanovení o spotřebitelských smlouvách (§ 1810 obč. zák.) se tak vztahují nejen na závazky z takové smlouvy vzniknuvší, ale i na předsmuvní, tj. na vztahy, které mají potenciál vzniku závazku ze spotřebitelské smlouvy (např. předsmuvní informační povinnost) (Hulmák a kol., 2014, s. 938). Nejvyšší soud judikoval, že cestovní smlouva je současně spotřebitelskou smlouvou a vztahují se na ni proto ustanovení § 52 a násl. zák. č. 40/1964 Sb. (NS 33 Cdo 3661/2013). Rozlišování režimu, zda určitá transakce bude spadat pod ochranu spotřebitele, či nikoliv, se promítá do obsahu smluvního vztahu. Tedy v případě, že zákazník bude mít atributy spotřebitele (bude ve vztahu B2C / podnikatel a spotřebitel), bude se na něj aplikovat i § 1810 a násl. obč. zák., tedy ustanovení o závazcích ze smluv uzavíraných se spotřebitelem.

Základní ustanovení

§ 2521

[Základní ustanovení]

(1) Smlouvou o zájezdu se pořadatel zavazuje obstarat pro zákazníka zájezd a zákazník se zavazuje zaplatit celkovou cenu.

(2) Zájezdem je soubor služeb cestovního ruchu podle zákona upravujícího některé podmínky podnikání a výkon některých činností v oblasti cestovního ruchu.

Přehled výkladu:

- I. Služby cestovního ruchu
- II. Zájezd (souborné služby)
- III. Smlouva o zájezdu

K § 2521

Komentované ustanovení pracuje se základními pojmy, a to „služby cestovního ruchu“, „zájezd“ jako kombinace služeb cestovního ruchu a „smlouva o zájezdu“. Kvůli přehlednosti výkladu budeme postupovat od základních pojmů (služeb) ke složitějším (kombinacím). Ačkoliv je občanský zákoník používá, jsou tyto pojmy od 1. 7. 2018 opět definovány především v zákoně č. 159/1999 Sb. V minulosti byl zájezd částečně definován i v občanském zákoníku,

resp. existovaly dvě definice – veřejnoprávní a soukromoprávní, což bylo nepřehledné. Ačkoliv po novele, tj. po 1. 7. 2018, byla tzv. pozitivní definice zájezdu vyňata z občanského zákoníku (§ 2522 ve znění před 1. 7. 2018) a byl zvolen odkaz na veřejnoprávní definici zájezdu, tak z toho systematicky vybočuje § 2548, který nadále upravuje tzv. negativní definici zájezdu, tedy výjimky, co zájezdem není.

I. Služby cestovního ruchu

V souladu s čl. 3 směrnice o cestovních službách zákon č. 159/1999 Sb. v § 1a nově definuje i služby cestovního ruchu (směrnice o cestovních službách používá ekvivalent „cestovní služba“), jejichž kombinace je obsahem zájezdu. Předtím legální definice služby cestovního ruchu zcela absentovala. Službou cestovního ruchu je: a) doprava zákazníka, b) ubytování, které není součástí dopravy a není určeno k účelům bydlení, c) nájem automobilu, motocyklu nebo jiného motorového vozidla, nebo d) jiná služba z oblasti cestovního ruchu, která není ze své podstaty součástí některé ze služeb cestovního ruchu uvedených v písmenech a), b) nebo c), zejména prodej vstupenek na kulturní nebo sportovní události, pořádání výletů, akce zábavních parků, prohlídek s průvodcem, prodej skipasů nebo nájem sportovního vybavení, například lyžařské výstroje, nebo lázeňské procedury. Aby však byla jiná služba cestovního ruchu relevantní pro kombinaci, která bude považována za zájezd, musí tvořit **významnou část** hodnoty souborných služeb, tedy alespoň 25 % hodnoty dané kombinace (zájezdu). Tedy tvoří-li jiné služby cestovního ruchu alespoň 25 % hodnoty dané kombinace, měly by být považovány za významnou část hodnoty souborných služeb nebo spojených cestovních služeb.

a) Doprava zákazníka

Doprava ve všech jejích formách je základní podmínkou realizace cestovního ruchu. Doprava je spojena primárně se zajištěním vlastní přepravy účastníků cestovního ruchu a jejich zavazadel do místa cílové destinace. Rozlišujeme pozemní dopravu (železniční, silniční), leteckou a vodní.

b) Ubytování, které není součástí dopravy a není určeno k účelům bydlení

Zpravidla půjde o poskytnutí prostor v hotelu, penzionu, noclehárně, ubytovně či v jiných zařízeních, např. v kempech, vysokoškolských kolejích apod. Ačkoliv právní úpravu ubytovacích služeb nalezneme v § 2326 a násl., požadavek ubytování není nutně vázán na uzavření smlouvy o ubytování ani na charakter zařízení, může jít i o ubytování v zařízení určeném k trvalému bydlení, nebo k užívání budovy na časový úsek (tzv. timeshare).

Za ubytování ve smyslu směrnice o cestovních službách by se **nemělo** považovat ubytování za účelem bydlení i při dlouhodobých jazykových kurzech. Při **souběhu** dopravy a ubytování lze rozlišit dvě situace. Je-li hlavní složkou takové služby doprava, nebude ubytování považováno za samostatnou službu, např. je-li nocleh poskytován jako součást přepravy cestujících po silnici, vlakem či letadlem. Přespí-li tedy zákazník v autobuse při cestě do Řecka, nebude se „přespání v autobuse“ považovat za samostatnou službu, neboť hlavním účelem služby je přeprava zákazníka. Naproti tomu u okružní plavby na zaoceánské lodi jde primárně o pobyt na lodi, spojený s využíváním zařízení na lodi, včetně přespávání v kajutách k tomuto účelu zařízených. Přeprava zákazníka je v tomto případě sekundární (bod 17 preambule směrnice o cestovních službách).

Charakter zájezdu by měla i vícedenní cesta nadstandardně vybaveným vlakem Orient express. Účelem cesty zde totiž není dopravit se z výchozího bodu do koncového místa, nýbrž projet trasu (resp. místa na ní), včetně případného doprovodného programu (Jurčová, Dobrovodský, Nevolná, Olšovská, 2014, s. 29).

c) Nájem automobilu, motocyklu nebo jiného motorového vozidla

Jako samostatný typ služeb cestovního ruchu nově vymezil zákon č. 159/1999 Sb. i nájem automobilu, motocyklu nebo jiného motorového vozidla. Směrnice o cestovních službách v čl. 3 odst. 1 písm. c) odkazuje na definici motorového vozidla ve směrnici Evropského parlamentu a Rady 2007/46/ES ze dne 5. 9. 2007, kterou se stanoví rámec pro schvalování motorových vozidel a jejich přípojných vozidel, jakož i systémů, konstrukčních částí a samostatných technických celků určených pro tato vozidla (rámcová směrnice), podle které je **motorovým vozidlem** motorem poháněné vozidlo, jež se pohybuje vlastními prostředky, má alespoň čtyři kola, je úplné, dokončené nebo neúplné a má nejvyšší konstrukční rychlost vyšší než 25 km/h. V české právní úpravě je motorové vozidlo definováno zákonem č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích a o změnách některých zákonů (zákon o silničním provozu), kdy motorové vozidlo je nekolejové vozidlo poháněné vlastní pohonnou jednotkou a trolejbus. Dále směrnice o cestovních službách v souvislosti s motocykly odkazuje na čl. 4 odst. 3 písm. c) směrnice Evropského parlamentu a Rady 2006/126/ES ze dne 20. 12. 2006 o řídičských průkazech.

d) Jiná služba z oblasti cestovního ruchu, která není ze své podstaty součástí některé ze služeb cestovního ruchu uvedených v písmenu a), b) nebo c)

Zákon č. 159/1999 Sb. oproti dřívější úpravě výslovně uvádí výčet těchto služeb, kterými jsou například prodej vstupenek na kulturní nebo sportovní události, pořádání výletů, prohlídek s průvodcem, prodej skipasů nebo nájem sportovního vybavení (např. lyžařská výstroj). Článek 17 směrnice o cestovních službách nadto uvádí jako příklad akce zábavních parků nebo lázeňské procedury. Jsou-li však tyto služby kombinovány pouze s jedním dalším typem cestovní služby, například s ubytováním, mělo by k vytvoření souborné služby nebo spojené cestovní služby dojít pouze tehdy, představují-li tyto služby **významnou část hodnoty** souborné nebo spojené cestovní služby, jsou inzerovány jako podstatná část cesty nebo pobytu nebo jiným způsobem představují podstatnou část cesty nebo pobytu. Za významnou část hodnoty souborných služeb by mělo být považováno, tvoří-li jiné služby cestovního ruchu alespoň **25 % hodnoty dané kombinace**. Je třeba upřesnit, že v případě doplnění dalších služeb cestovního ruchu, např. k hotelovému ubytování rezervovaných jako samostatné služby po příjezdu cestujícího do hotelu, by nemělo jít o souborné služby. Nemělo by to vést k obcházení směrnice v tom smyslu, že by pořadatelé nebo prodejci nabízeli cestujícím, aby si napřed zvolili další služby cestovního ruchu a poté jim bylo nabídnuto, že smlouva na tyto služby bude uzavřena až po zahájení poskytování první cestovní služby.

Preambule směrnice o cestovních službách uvádí další případy služeb, které by se neměly posuzovat jako samostatné cestovní služby z hlediska vyhodnocení, zda jejich kombinace s dalšími službami je nebo není zájezdem. Finanční služby, jako například cestovní pojištění, by neměly být považovány za samostatné cestovní služby. Za samostatné cestovní služby by se neměly považovat ani služby, které jsou součástí jiné cestovní služby. Jde například o přepravu zavazadel poskytovanou jako součást přepravy osob, drobné dopravní služby, jako je přeprava cestujících při prohlídce s průvodcem nebo přeprava mezi hotelem a letištěm nebo železniční stanicí, strava, nápoje a úklid poskytované jako součást ubytování nebo přístup do místních zařízení určených pro hotelové hosty, jako je bazén, sauna, lázně nebo posilovna.

Za jinou službu cestovního ruchu nelze považovat pouhé poskytování zdravotních služeb, konkrétně léčebné rehabilitační péče dle § 5 odst. 2 písm. f) zák. o zdrav. službách, a to i přesto, že odůvodnění bodu 17 ke směrnici o cestovních službách uvádí zařízení „... pro hotelové hosty, jako je bazén, sauna, lázně nebo posilovna...“ Tím se rozumí lázně ve smyslu wellness (např. parní lázně, turecké lázně, finská sauna, thajské masáže atd.), a nikoliv

zařízení, které je součástí souboru přírodních léčebných lázní dle § 2 odst. 3 a dalších souvisejících ustanovení lázeňského zákona.

II. Zájezd (souborné služby)

Zájezd (souborné služby) je především **kombinací** jednotlivých služeb cestovního ruchu. S ohledem na vývoj trhu cestovního ruchu a způsoby prodeje zájezdů se stalo velmi nepřehledným, které kombinace cestovního ruchu jsou soubornými službami a požívají ochrany směrnic a které nikoliv. Směrnice o cestovních službách se snaží tuto definici upřesnit, současně kazuisticky reaguje na některé situace, které již přímo nesouvisí s klasickými „rekreačními“ zájezdy, které byly původně předmětem ochrany. Jde například o služební cesty, organizované cesty neziskových organizací apod.

Preambule směrnice o cestovních službách uvádí, že je potřeba upřesnit definici **souborných služeb** na základě alternativních objektivních kritérií, která se převážně týkají způsobu, jakým jsou cestovní služby nabízeny nebo pořizovány, a kdy mohou cestující důvodně předpokládat, že budou touto směrnicí chráněni. O souborných službách hovoříme tehdy, budou-li na jediném prodejním místě pro tutéž cestu či pobyt kupovány různé typy cestovních služeb a zároveň tyto služby budou vybrány ještě předtím, než bude cestující souhlasit se zaplacením. To znamená v rámci jednoho rezervačního procesu, nebo pokud budou tyto služby nabízeny či účtovány za souhrnnou nebo celkovou cenu. Stejně tak sem bude spadat i situace, kdy budou tyto služby inzerovány či prodávány pod označením „souborné služby“ nebo pod takovým označením, ze kterého bude vyplývat úzká vazba mezi jednotlivými cestovními službami. V praxi se s takovým označením nejčastěji setkáváme např. v podobě „all inclusive“, „vše v jednom“ nebo „kombinovaná nabídka“. Za souborné služby se považuje i kombinace cestovních služeb, při nichž si obchodníci předávají jméno cestujícího, jeho platební údaje a e-mailovou adresu a kdy je jiná smlouva uzavřena do 24 hodin po potvrzení rezervace první cestovní služby. Rovněž tzv. dárkové poukazy, tedy cestovní služby zkombinované po uzavření smlouvy, kdy obchodník umožňuje zákazníkovi, aby si zvolil z nabídky různých typů cestovních služeb, jsou považovány za souborné služby.

Právní ochrana vyplývající ze směrnice o cestovních službách se však nevztahuje na všechny druhy kombinací služeb, ale pouze na ty, které splňují legální kritéria zájezdu. K rozdílu mezi soubornými službami a spojenými cestovními službami lze odkázat na výklad v úvodu celého komentáře zájezdu. V dalším výkladu se budeme zabývat výlučně kombinacemi splňujícími definici zájezdu. To, zda bude určitá kombinace služeb považována za zájezd, či nikoliv, je vymezeno věcnou působností zákona, dále pozitivní a negativní definicí zájezdu.

Věcná působnost a vyluky z působnosti – vztah k § 2548

Ustanovení § 1 odst. 2 zák. č. 159/1999 Sb. **vylučuje** ze své věcné působnosti, a tedy se na ně nevztahuje právní ochrana zájezdu, zájezdy nebo spojené cestovní služby na dobu kratší než 24 hodin, jestliže nezahnují nocleh, jejichž nabízení, prodej nebo zprostředkování není činností vykonávanou podnikatelským způsobem, nebo zakoupené osobou na základě rámcové smlouvy o pořádání pracovních cest souvisejících s její obchodní činností, podnikáním nebo povoláním.

První podmínkou zájezdu je, aby byl uspořádán na dobu delší než 24 hodin nebo zahrnoval nocleh. Cesty **kratší než 24 hodin a zároveň bez noclehu** zájezdem nejsou. Cesta s noclehem naproti tomu zájezdem je, i kdyby byla kratší než 24 hodin. Pokud tedy například cestující nastoupí a ukončí dopravu v období 24 hodin, ani nebude ubytován přes noc, nepůjde o zájezd. Například cesta na mistrovství světa ve fotbale v Německu, ke které bude

přiložena vstupenka na zápas, nemusí být zájezdem, stejný produkt nabízený na mistrovství světa ve fotbale v Japonsku nebo Koreji již zájezdem bude (Eliáš a kol., 2008, s. 2462). Hulmák upozorňuje, že je přitom nutné vzít v úvahu i místo, kde dochází k vlastnímu započetí zájezdu. Skutečnost, že zákazník musí cestovat do místa zahájení zájezdu z jiného místa, je pro posouzení doby zájezdu nerozhodná. V některých případech je sice stanoveno místo zahájení zájezdu, například místo odletu, provozovatel cestovní kanceláře ovšem zajišťuje i přepravu na toto místo. V jiném případě naopak je sice zájezd formálně zahájen, ale k nástupu zákazníka dochází až během cesty. V hraničních situacích tak může být u jednoho zákazníka 24hodinový limit překročen (pak by šlo o zájezd), zatímco u jiného nikoliv (o zájezd nejde). V důsledku toho může být právní pozice takových zákazníků odlišná (Eliáš a kol., 2008, s. 2462–2463). Hulmák se dále zabývá otázkou, zda se má při posuzování povahy zájezdu přihlížet ke skutečné době trvání zájezdu nebo pouze k obvyklé. V praxi se může stát, že při uzavírání smlouvy o zájezdu předpokládaná doba nepřesáhne 24 hodin, tedy nepůjde o zájezd, ve skutečnosti se však doba trvání protáhne a přesáhne 24hodinovou hranici, například z důvodu zpoždění dopravy. Pokud bychom preferovali skutečnou délku trvání výletu, museli bychom řešit problém, že smlouva původně nebyla uzavřena jako smlouva o zájezdu, tedy nemusela být písemná a nemusela mít potřebné náležitosti, v důsledku čehož by byla i neplatná. Navíc osoba, která takový výlet poskytovala, by nemusela mít potřebnou koncesi. Hulmák se proto přiklání k závěru, že je správné posuzovat cestu podle obvyklé doby trvání. Jestliže se strany dohodly na výletě, který neměl přesáhnout 24 hodin, jejich smlouva se nebude posuzovat jako smlouva o zájezdu, bez ohledu na to, že tato časová hranice nakonec byla překročena. Není přitom rozhodné, zda k prodloužení doby zájezdu došlo v důsledku vyšší moci nebo zavinění organizátora výletu (Eliáš a kol., 2008, s. 2463). Cestovní kanceláře rovněž běžně nabízejí **jednodenní zájezdy** (tedy zájezdy nepřesahující dobu 12 hodin), například poznávací zájezdy autobusem do blízkých turistických cílů. Obstarání takové služby nebude zájezdem, a je potřeba ji podřadit pod příkazní smlouvu podle § 2430, jejímž předmětem je obstarání záležitosti pro zákazníka.

Jde-li o pojem „**nocleh**“, zákon č. 159/1999 Sb. již neuvádí pojem „přenocování“ a tento pojem nahradil pojmem nocleh. Nikde není uveden důvod volby jiného názvosloví. Pravděpodobně jde pouze o terminologickou změnu, resp. sladění pojmů se směrnicí, jež používá pojem nocleh. Pojem přenocování totiž dle jazykových výkladů znamená, že je někomu poskytnut nocleh. Původní definice zájezdu v zákoně č. 159/1999 Sb. ve znění účinném do 29. 12. 2015, kterou používal i občanský zákoník č. 40/1964 Sb., pracovala s termínem „ubytování přes noc“. Za účelem sjednocení definice zájezdu obsažené v občanském zákoníku a v zákoně č. 159/1999 Sb. byl účinností od 29. 12. 2015 termín „ubytování přes noc“ nahrazen termínem „přenocování“.

Další výlukou z věcné působnosti zákona upravuje § 1 odst. 2 písm. b) zák. č. 159/1999 Sb., resp. § 2548. Nepovažuje se za zájezd, nejsou-li služby poskytovány za podnikatelským účelem, např. příležitostně, na neziskovém základě a pouze omezené skupině cestujících [např. cesty, které pouze několikrát ročně organizují charitativní organizace, sportovní kluby nebo školy pro své členy a tyto cesty nejsou nabízeny široké veřejnosti (bod 19 preambule směrnice o cestovních službách)].

Podle § 2548 nejsou za zájezd považovány ani „přeprodeje“ zájezdů, resp. zájezdových kapacit, mezi jednotlivými podnikateli, cestovními kancelářemi, za účelem jejich prodeje koncovému zákazníkovi. Například lokální centrála cestovního ruchu lyžařského střediska ve Francii Trois vallées připraví balíčky ubytování, dopravy a skipasu a tyto nabízí ostatním cestovním kancelářím v celé Evropě k prodeji. Zájezdem ve smyslu zákona se taková kombinace služeb stane až poté, co bude nabídnuta koncovému zákazníkovi.

Směrnice o cestovních službách v čl. 2 odst. 2 vylučuje z působnosti souborné služby nabízené nebo zprostředkovávané příležitostně, na **neziskovém základě** a pouze omezené skupině cestujících. Například půjde o cesty, které pouze několikrát ročně organizují charitativní organizace, sportovní kluby nebo školy pro své členy a tyto cesty nejsou nabízeny široké veřejnosti (bod 19 preambule směrnice o cestovních službách). Druhou výlukou z věcné působnosti zákona upravuje § 1 odst. 2 písm. b) zák. č. 159/1999 Sb. Podrobnější výklad bude podán u § 2548.

Zákon č. 159/1999 Sb. se zabývá i **služebními cestami**. Za zájezd jsou považovány individuální, tedy v podstatě nahodilé pracovní cesty zakoupené u cestovní kanceláře. Zde je riziko nesplnění povinností ze smlouvy vyšší a méně předvídatelné. Naproti tomu cesty, které cestující podnikne na základě dlouhodobější spolupráce s cestovní kanceláří, na základě rámcové smlouvy o pořádání pracovních cest souvisejících s obchodní činností, podnikáním nebo povoláním cestujícího, nejsou směrnici chráněny. Jde o bod 7 preambule směrnice o cestovních službách, důvodová zpráva toto více nerozvádí. Rozhodující zde je, zda je cesta uskutečňována na základě rámcové smlouvy, či nikoli. Není-li, měla by se směrnice o cestovních službách vztahovat na osoby na pracovních cestách, včetně těch, které vykonávají svobodná povolání, osob samostatně výdělečně činných nebo jiných fyzických osob.

Pozitivní definice zájezdu

Ustanovení § 1b odst. 1 zák. č. 159/1999 Sb. vymezuje tzv. pozitivní definici zájezdu.

Zájezdem je soubor alespoň dvou různých typů služeb cestovního ruchu podle § 1a pro účely též cesty nebo pobytu, je-li:

- a) soubor těchto služeb nabízen jediným podnikatelem, případně sestaven na žádost nebo podle výběru zákazníka ještě před uzavřením jediné smlouvy o zájezdu, nebo
- b) bez ohledu na to, zda jsou uzavřeny samostatné smlouvy s jednotlivými poskytovateli služeb cestovního ruchu, jsou tyto služby cestovního ruchu
 1. zakoupeny na jediném prodejním místě a zákazníkům vybrány před tím, než se zavázal k úhradě jejich ceny,
 2. nabízeny, prodávány nebo účtovány za celkovou cenu,
 3. inzerovány nebo prodávány s označením „zájezd“ nebo s podobným označením,
 4. sestaveny po uzavření smlouvy, která opravňuje zákazníka k výběru z různých typů služeb cestovního ruchu, nebo
 5. zakoupeny od jednotlivých poskytovatelů služeb cestovního ruchu prostřednictvím online rezervace, při které podnikatel, s nímž je uzavřena první smlouva, předá jméno, platební údaje a elektronickou adresu svého zákazníka dalšímu podnikateli a s tímto podnikatelem je uzavřena smlouva o další službě cestovního ruchu do 24 hodin po potvrzení rezervace první služby cestovního ruchu.

Negativní definice zájezdu

Ustanovení § 1b odst. 2 zák. č. 159/1999 Sb. vymezuje tzv. negativní definici zájezdu, tedy případy, které nejsou považovány za zájezd. Zájezdem není soubor jednoho typu služby cestovního ruchu uvedené v § 1a písm. a), b) nebo c) s jednou nebo více službami cestovního ruchu uvedenými v § 1a písm. d), pokud tyto služby

- a) nepředstavují významnou část zájezdu, přičemž se má za to, že významnou část zájezdu představují v případě, kdy tvoří alespoň 25 % celkové ceny zájezdu, a nejsou inzerovány jako podstatná část zájezdu a ani ji jiným způsobem nepředstavují, nebo
- b) jsou vybrány a zakoupeny až po zahájení poskytování některého z typů služeb cestovního ruchu uvedených v § 1a písm. a), b) nebo c).

K pojmu „významná část zájezdu“ viz výklad výše.

III. Smlouva o zájezdu

Smlouva o zájezdu je pojmenovaná smlouvou, která je upravena v § 2521 až 2549a. Jde o úplatnou smlouvu. Smlouva o zájezdu je dvoustranným právním jednáním.

Strany smlouvy o zájezdu

Stranami smlouvy o zájezdu jsou pořadatel a zákazník. K pojmu **pořadatel** blíže viz komentář k § 2523.

Pokud jde o pojem **zákazník**, nepracuje směrnice o cestovních službách s pojmem „zákazník“, ale „cestující“ (dle směrnice 90/314/EHS to byl „spotřebitel“). Většina cestujících, kteří si pořizují souborné služby nebo spojené cestovní služby, jsou spotřebitelé ve smyslu unijního práva na ochranu spotřebitele. Jelikož není vždy jednoduché rozlišit mezi spotřebiteli a zástupci malých podniků nebo profesionály, na jejichž cesty se v některých případech bude též vztahovat směrnice (např. nahodilé služební cesty), používá směrnice pojem „cestující“ namísto „spotřebitel“, kterýžto pojem je užíván v jiných unijních předpisech. Dle definice ve směrnici o cestovních službách je cestujícím každá osoba, která má v úmyslu uzavřít smlouvu v oblasti působnosti této směrnice nebo má právo cestovat na základě takové smlouvy. Na rozdíl od unijní směrnice o právech spotřebitele, podle které je spotřebitelem vždy jen fyzická osoba, je za spotřebitele podle směrnice o cestovních službách čili i zákazník dle zákona č. 159/1999 Sb. považována i **právnícká osoba**, která nakupuje zájezd pro své potřeby – například své zaměstnance, ať v rámci služebních cest, či za odměnu, nebo školy nakupující zájezdy pro své žáky (tedy nikoliv pro účely dalšího podnikání – přeprdej), (Havlíčková, Králová, 2015, s. 55).

Zákazník je příjemcem služeb cestovního ruchu (resp. zájezdu), který má právo na poskytnutí zájezdu. Na rozdíl od pořadatele, zákazník není v občanském zákoníku definován. Z § 2521 lze dovodit, že zákazníkem je osoba, pro kterou pořadatel obstarává předem připravený soubor služeb cestovního ruchu (zájezd) a která je povinna za to zaplatit souhrnnou cenu. Definici zákazníka nalezneme v § 4 zák. č. 159/1999 Sb., dle něhož je zákazníkem osoba, (i) která má v úmyslu uzavřít nebo uzavře s cestovní kanceláří smlouvu o zájezdu nebo spojených cestovních službách, nebo (ii) osoba, v jejíž prospěch byla některá z těchto smluv uzavřena, anebo (iii) osoba, které byla smlouva postoupena. Smlouvu o zájezdu může uzavřít i hlavní smluvní strana **ve prospěch třetí osoby** (ostatních příjemců či vedlejších účastníků). Zpravidla to bude člen rodiny, kdo uzavře smlouvu o zájezdu svým jménem i ve prospěch ostatních členů rodiny, například otec ve prospěch manželky a dětí. Manželka i děti se stanou zákaznicí v důsledku uzavření smlouvy o zájezdu jejich otcem. Třídní učitelka zakoupí zájezd pro celou třídu dětí, obchodní společnost zakoupí zájezd pro své zaměstnance. Svůj souhlas se smlouvou vyjádří tito vedlejší účastníci tak, že se zájezdu zúčastní, tedy konkludentně. Zákon č. 159/1999 Sb. nestanoví podmínky, za jakých je možné uzavřít smlouvu o zájezdu ve prospěch třetích osob. Je proto potřeba aplikovat obecnou úpravu občanského zákoníku. Podle § 1767 odst. 1., má-li podle smlouvy dlužník (tedy pořadatel) plnit třetí osobě (tedy např. manželce), může věřitel (zákazník sjednávající smlouvu o zájezdu – hlavní strana smlouvy) požadovat, aby pořadatel poskytl zájezd této třetí osobě. Podle odstavce 1 se tedy může domáhat na pořadatele splnění zájezdu ve prospěch třetí osoby věřitel. Zda a případně kdy má osoba, v jejíž prospěch byl zájezd sjednán, přímé právo požadovat plnění po pořadatelovi ve smyslu § 1767 odst. 2, se posoudí podle obsahu, povahy a účelu smlouvy (§ 1767 odst. 2). Vedlejší účastníci zájezdu (ostatní příjemci) budou zpravidla uvedeni přímo ve smlouvě o zájezdu, tedy obsah smlouvy povede k závěru, že vedlejší účastníkům vzniká přímé právo na zájezd. Tento závěr podporuje i zásada vyjádřená ve směrnici o cestovních službách, že spotřebitelé mají požívat